

УДК 342.4

DOI <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2020.1-1.8>**О. В. Сінькевич**

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
юридичного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ФУНКЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Питання функцій конституційного права як галузі національного права України залишається малодослідженим. У цій статті увагу приділено основним напрямам і тенденціям, які існують у відповідній сфері. За умов відсутності наукових праць із цього питання автор звернулася до підручників із конституційного права України, які було опубліковано провідними вченими та представниками найбільш важливих наукових шкіл за останні п'ять років (В. Шаповал, В. Федоренко, О. Совгіря й інші). Адже саме виходячи з їхнього змісту, можна зробити висновки про розвиток національного конституційного права, зокрема і щодо оновлення напрацювань про його функції.

Метою статті є аналіз стану дослідженості питань, пов'язаних із функціями конституційного права як галузі національного права (у контексті їх співвідношення з функціями української держави).

На підставі огляду навчальної літератури з аналізованого питання сформульовано, що сучасний стан дослідженості функцій конституційного права України є таким, який не повністю відповідає сучасним закордонним досягненням у цій сфері. Зокрема, про це свідчить відсутність розробок про істотний вплив функцій конкретної держави на функції конституційного права як галузі національної системи права. Висновок аргументовано також і зверненням до відповідної частини Програми зовнішнього незалежного оцінювання з права для вступу в магістратуру.

Ключові слова: функції конституційного права, функції права, функції української держави, функції держави, внутрішні функції держави.

Постановка проблеми. В Україні питання функцій конституційного права як галузі права залишається малодослідженим. Воно не викликає інтересу вчених навіть на сучасному етапі, коли конституційна реформа активізувалася настільки, що за кількістю проєктних ідей і внесених до конституційного законодавства змін 2019 р. можна порівняти з першими роками незалежності. А тому важливим науковим завданням є розроблення доктринального підґрунтя для чергового етапу конституційної реформи, а важливим практичним завданням – планування реформи відповідно до цього доктринального підґрунтя.

Чільне місце у складі доктринального підґрунтя належить проблематиці функцій конституційного права як галузі національного права України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання функцій конституційного права як галузі національного права України, як було сформульовано вище, залишається малодослі-

дженим. У цій статті увагу приділено основним напрямам і тенденціям, які існують у відповідній сфері. Через відсутність наукових праць із цього питання автор звернулася до підручників із конституційного права України, які було опубліковано провідними вченими та представниками найбільш важливих наукових шкіл за останні п'ять років (В. Шаповал, В. Федоренко, О. Совгіря й інші). Адже саме виходячи з їхнього змісту, можна зробити висновки про розвиток національного конституційного права, зокрема і щодо оновлення напрацювань про його функції.

Метою статті є аналіз стану дослідженості питань, пов'язаних із функціями конституційного права як галузі національного права (у контексті їх співвідношення з функціями української держави).

Виклад основного матеріалу. В юридичній літературі все частіше зазначається, що функції права зумовлені функціями держави. Авторка є прихильницею цієї тези, яка набуває все більшої популярності. Однак відповідних розробок

щодо галузевого рівня в українській юридичній літературі поки що немає (наявні на рівні інститутів, наприклад [1; 2]), хоча за часів перебування України у складі Радянського Союзу С. Алексєєв та інші відомі вітчизняні на той період правознавці обґрунтовували доцільність такого підходу.

Відсутність таких напрацювань привертає увагу до того, як найбільш відомі автори підручників – академічних курсів представляють динаміку розвитку сучасного українського конституціоналізму.

Варто підкреслити, що до більшості підручників з навчальної дисципліни «Конституційне право України», виданих у період із 2016 по 2020 рр., матеріали про функції конституційного права України як галузі національної правової системи не включено. Це є одним з аргументів на користь того, що, коли йдеться про функції конституційного права як галузі права, варто звернути увагу передусім на функції держави загалом та на функції української держави зокрема (таблиця 1).

Отже, матеріали про функції конституційного права України як галузі права до підручника (а відповідно, і до програми навчальної дисципліни) включили лише представники одеської школи конституційного права. Варто зазначити, що ці положення ґрунтуються на розробках фахівців із теорії права, які застосовано за індуктивним методом (тобто від загального до конкретного) до конституційного права. Зокрема, ідеться про регулятивну й охоронну функції (але також і про ідеологічну, установчу, інші).

На підставі узагальнення, проведеного для таблиці 1, можна зробити висновок, що й питання функцій української держави нині не є популярними з погляду їх опрацювання в юридичній літературі.

Так, відповідні матеріали до своїх підручників включили лише В. Федоренко й О. Совгіря із Н. Шукліною. В обох підручниках відповідні частини ґрунтуються на розробках В. Погорілка (що й зазначають автори цих навчальних видань).

Таблиця 1

Наявність положень про функції української держави та супутніх розробок у сучасних підручниках із навчальної дисципліни «Конституційне право України» (2016–2020 рр.)

Рік видання	Автор / керівник авторського колективу	Права ¹	Держави ²	Державної влади ³	Місцевого самоврядування ⁴
2020	Представники харківської школи конституційного права ⁵	–	–	+ ⁶	–
2018	О. Совгіря, Н. Шукліна ⁷	–	+	+ ⁸	–
2018	Представники ужгородської школи конституційного права ⁹	–	–	+ ¹⁰	+
2017	В. Шаповал ¹¹	–	–	+ ¹²	–
2017	Представники одеської школи конституційного права ¹³	+	–	+ ¹⁴	+
2016	В. Федоренко ¹⁵	–	+	+ ¹⁶	+

¹ Матеріали про функції права.

² Матеріали про функції держави.

³ Матеріали про функції (органів) державної влади.

⁴ Матеріали про функції (органів) місцевого самоврядування.

⁵ Конституційне право України : підручник / за заг. ред. Т. Слінько. Харків : Право, 2020. 592 с.

⁶ Розкрито функції Верховної Ради України, прокуратури, органів правосуддя, зокрема Конституційного Суду України.

⁷ Совгіря О., Шукліна Н. Конституційне право України. Повний курс : навчальний посібник. Київ : Юрінком-Інтер, 2018. 556 с.

⁸ Розкрито функції Верховної Ради України, Президента України, виконавчої влади.

⁹ Конституційне право України : підручник / І. Алмаші та ін. 9-е вид., перероб. та доп. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 462 с.

¹⁰ Розкрито функції Конституційного Суду України.

¹¹ Шаповал В. Феномен конституційного права: монографія. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 423 с.

¹² Окремо за кожною гілкою влади.

¹³ Конституційне право України: прагматичний курс : навчальний посібник. Одеса : Юридична література, 2017. 256 с.

¹⁴ Окремо для Верховної Ради України, центральних органів виконавчої влади, правоохоронних органів, Конституційного Суду України.

¹⁵ Федоренко В. Конституційне право України : підручник. Київ : Ліра-К, 2016. 616 с.

¹⁶ Окремо за кожною гілкою влади.

О. Совгіря та Н. Шукліна включили до свого підручника такі положення про функції української держави:

- поняття;
- класифікації (за суб'єктивним та об'єктивним критеріями);
- способи закріплення в Конституції (прямо й опосередковано).

Також О. Совгіря та Н. Шукліна підкреслили, чому, на їхній погляд, важливо приділяти увагу функціям української держави: «Характер державного ладу опосередковується у функціях держави, які визначають суть, тип, природу и призначення держави» [4, с. 83]. Також варто погодитись з їхньою думкою про те, що «всі основні функції держави мають бути системно закріплені в Конституції або законах України, що сприятиме посиленню ролі і відповідальності держави в усіх сферах її діяльності» [4, с. 83]. А отже, авторки визнають також класифікацію функцій української держави залежно від ступеню її важливості на певному етапі суспільного розвитку – на основні та другорядні.

Значно більше уваги проблематиці функцій держави приділив В. Федоренко. Крім розробок В. Погорілка, він також наводить міркування Ф. Фукуями з аналізованого питання. Звертаючи свою увагу на ті самі аспекти функцій української держави, що О. Совгіря та Н. Шукліна, він додатково охарактеризував:

- функції державного ладу, навів підстави для їх класифікації;
- можливості групування зовнішніх та внутрішніх функцій.

Ознайомлення з відповідним матеріалом у підручнику В. Федоренка дає підстави стверджувати, що він вважає синонімами поняття «функція української держави» та «функція державного ладу України». Варто зауважити, що навряд чи можна погодитись із таким підходом (адже «державна» та «державний лад» не є поняттями синонімічного характеру).

Варто визнати слушним те, як В. Федоренко характеризує кожен з функцій української держави (державного ладу України) – надаючи перелік статей Конституцій України, у яких розкрито конкретні внутрішні функції; значно менше уваги приділено аналогічному закріпленню внутрішніх функцій. Наприклад, автор зауважує, що «найдетальніше Конституція України визначила соціальну функцію державного ладу України (ст. ст. 1, 3, 13, 24, 43, 46, 47, 49, 85, 92 та ін.). Насамперед наша держава згідно з Конституцією є соціальною (ст. 1). Вона визнає людину, її

життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю і проголошує визначальними щодо змісту і спрямованості своєї діяльності права і свободи людини та їхні гарантії (ст. 3). Держава забезпечує соціальну спрямованість економіки (ст. 13), створює належні умови для повного здійснення громадянами права на працю (ст. 43) та інших соціальних прав» [8, с. 162].

Варто також зазначити (Таблиця 1), що автори тих підручників, у яких є положення про функції української держави, більш ретельно підходили до питання включення до наступних частин своїх праць положень про функції як окремих органів державної влади, так і органів місцевого самоврядування. Так, О. Совгіря та Н. Шукліна проаналізували функції Верховної Ради України, Президента України, виконавчої влади (більше функцій окремих органів і груп органів публічної влади проаналізовано лише представниками одеської школи конституційного права в їхньому найновішому підручнику «Конституційне право України: прагматичний курс»). В. Федоренко включив до свого підручника матеріали про функції органів кожної з гілок державної влади.

Варто підкреслити наявність зв'язку між увагою до цього питання та тим, що В. Федоренко підтримує позицію щодо того, що «за способами діяльності держави розрізняють законодавчу, виконавчу і судову функції, які умовно називають владними організаційними чи технологічними, процесуальними. Технологічні (владні) функції – законодавча, виконавча і судова – хоча упродовж тривалого часу і не визнавалися самостійними напрямками діяльності держави, але були закріплені в конституціях більшості сучасних держав через функції і повноваження відповідних органів державної влади шляхом поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову» [8, с. 163].

Однак навряд чи можна погодитись із таким підходом до класифікації – адже функції української держави мають ґрунтуватись на функціях органів публічної влади України. Відповідно до думки більшості фахівців із конституційного права України, нині публічна влада конституційована не тільки органами державної влади, але й органами місцевого самоврядування. А отже, виокремлювати лише законодавчу, виконавчу та судову функції української держави (державного ладу України) навряд чи слушно.

Завершуючи огляд навчальної літератури з аналізованого питання, варто підкреслити, що

сучасний стан дослідженості функцій конституційного права України є таким, який не повністю відповідає сучасним закордонним досягненням у цій сфері. Зокрема, про це свідчить відсутність розробок про істотний вплив функцій конкретної держави на функції конституційного права як галузі національної системи права.

Аналогічного висновку можна дійти і на підставі звернення до Програми зовнішнього незалежного оцінювання (далі – ЗНО) з права для вступу в магістратуру (Програма першого блоку єдиного фахового вступного випробування – тесту з восьми базових правничих дисциплін затверджена наказом Міністерства освіти і науки України № 152 від 7 лютого 2020 р.). Серед запитань блоків за дисципліною «Конституційне право України» немає питань ані про функції конституційного права як галузі права, ані про функції української держави. Щодо функцій держави, найбільш близькими є питання 9.3 «Функції та повноваження Верховної Ради України» (Блок 9 «Законодавча влада в Україні: конституційна характеристика») та 13.4 «Функції та повноваження Конституційного Суду України» (Блок 13 «Охорона Конституції. Конституційна юстиція в Україні») [9].

Висновки. На підставі огляду навчальної літератури з аналізованого питання сформульовано, що сучасний стан дослідженості функцій конституційного права України є таким, який не повністю відповідає сучасним закордонним досягненням у цій сфері. Зокрема, про це свідчить відсутність розробок про істотний вплив функцій конкретної держави на функції консти-

туційного права як галузі національної системи права. Висновок аргументовано також і зверненням до відповідної частини Програми ЗНО із права для вступу в магістратуру.

Список використаної літератури:

1. Мішина Н. Актуальні проблеми викладання муніципального права в Україні. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Т. 15. С. 161–167.
2. Мішина Н. Формування моральних традицій сучасного українського конституціоналізму. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії*. 2010. С. 318–324.
3. Конституційне право України : підручник / за заг. ред. Т. Слінько. Харків : Право, 2020. 592 с.
4. Совгіря О., Шукліна Н. Конституційне право України. Повний курс : навчальний посібник. Київ : Юрінком-Інтер, 2018. 556 с.
5. Конституційне право України : підручник / І. Алмаші та ін. 9-е вид., перероб. та доп. Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 462 с.
6. Шаповал В. Феномен конституційного права : монографія. Київ : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2017. 423 с.
7. Конституційне право України: прагматичний курс : навчальний посібник. Одеса : Юридична література, 2017. 256 с.
8. Федоренко В. Конституційне право України : підручник. Київ : Ліра-К, 2016. 616 с.
9. Програма першого блоку єдиного фахового вступного випробування – тесту з восьми базових правничих дисциплін, затверджена наказом Міністерства освіти та науки України №152 від 7 лютого 2020 р. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/642/64242/5e4283ea57dcc258601164.pdf>.

Sinkevych O. V. Constitutional law functions and state functions

The question of the functions of constitutional law as an area of national law in Ukraine remains poorly researched. This article focuses on the main theoretical trends and trends in the branch of constitutional law. In the absence of scientific papers on this issue, the author turned to textbooks on constitutional law of Ukraine, which were published by leading scientists and representatives of the most important scientific schools, over the past five years (V. Shapoval, V. Fedorenko, O. Sovgyrya and others). It is precisely on the basis of their content that we can draw conclusions about the development of national constitutional law, including the updating of developments on its functions.

The purpose of the article is to analyze the state of research of issues related to the functions of constitutional law as a branch of national law (in the context of their relation with the functions of the Ukrainian state).

Based on the review of the educational literature on the analyzed issue, it is stated that the current state of research of the functions of the constitutional law of Ukraine is one that does not fully correspond to the modern foreign achievements in this field. In particular, this is evidenced by the lack of elaboration on the significant influence of the functions of a particular state on the functions of constitutional law as a branch of the national system of law. The conclusion is also justified by the application to the relevant part of the Test Program for the right to enter the magistracy.

Key words: *functions of constitutional law, functions of law, functions of Ukrainian state, functions of state, internal functions of state.*